

СТАНОВИЩЕ

относно конкурса за заемане на академична длъжност „професор“ по професионално направление 6.2 „Растителна защита“, научна специалност „Растителна защита (вкл. Фитопатология) обявен в ДВ бр. 71/26.08.2014 г.

ОТ

доц. д-р Иван Димитров Киряков

член на научно жури назначено със заповед №НП-07-56/05.11.2014 г. на Председателя на ССА и заповед № 456-д/06.11.2014 г. на Директора на ДЗИ – Генерал Тошево.

Кандидатури за конкурса

В определените законови срокове документи за участие в обявения конкурс за „професор“ по професионално направление 6.2 „Растителна защита“ са подадени само от доц. д-р Валентина Георгиева Енчева от Добруджански земеделски институт – Генерал Тошево, отдел „Селекция на слънчоглед“. Представените документи отговарят на изискванията залегнали в Закона за развитие на академичния състав в Р. България, Правилника за неговото прилагане и Вътрешния правилника на ССА, за условията и реда за заемането на академичната длъжност „професор“.

Кратко представяне на кандидата

Доц. д-р Валентина Георгиева Енчева завършва висшето си образование през 1979 г. във ВСИ „Васил Коларов“ – гр. Пловдив, специалност Растителна защита. През периода 1981-1986 г. е редовен докторант в ИПС- гр. Генерал Тошево (ДЗИ – Генерал Тошево). През 1986 г. придобива образователната и научна степен „доктор“ (кандидат на селскостопанските науки) по научна специалност „Растителна защита“. От 1986 г. до 1998 г. работи като научен сътрудник в ДЗИ – Генерал Тошево, като фитопатолог последователно в секция „Растителна защита“ и секция „Селекция на слънчоглед“. През 1998 г. придобива научното звание ст.н.с. II ст. (доцент) по научна специалност „Растителна защита“. Кандидатът е специализирала съответно в Института по зеленчукови и полски култури – Нови Сад, Сърбия (1989) и Университета в Бристол – Англия (1995-1996).

Доц. д-р Валентина Енчева е член на НС при ДЗИ – Генерал Тошево от 2003 г. През периода 2010 – 2012 г. е Научен секретар, а от 2012 г. е Заместник директор на ДЗИ – Генерал Тошево.

От 2011 г. е член на редколегията на списание Field Crop Studys. През периода 2001 – 2005 г. е Председател на секция „Аграрни науки“ към СУБ – клон Дорич.

Описание на научната продукция

Публикационна дейност

Цялостната публикационна дейност на кандидата възлиза на 84 научни статии. Три от научните публикации са свързани с дисертационния труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“, а 31 научни публикации са свързани с придобиването на научното звание „доцент“. **Изготвеното становище се основава**

на представените от кандидата 50 научни труда свързани с настоящия конкурс. Групирането на тези трудове е както следва:

- Публикации отпечатани в български научни списания – 17 бр. От тях 10 – първи автор и 7 – съавтор;
- Публикации отпечатани в международни научни списания – 9 бр. От тях 4 – първи автор и 5 съавтор;
- Публикации отпечатани в сборници от Национални научни форуми – 5 бр. От тях 3 – първи автор и 2 съавтор;
- Публикации отпечатани в сборници от международни симпозиуми и конференции – 17 бр. От тях 4 – първи автор и 13 – съавтор;
- Разработване на ръководства за Добри растителнозащитни практики в земеделието – 2 бр., водещ автор и Интегрирано управление на вредителите при техническите култури – 1 бр., като съавтор.

От представената по-горе справка е видно, че кандидатът е водещ автор в 21 от представените научни трудове, с което покрива изискванията на ЗРАСРБ.

Авторски свидетелства и патенти.

Доц. д-р Валентина Енчева е съавтор при създаването на 24 хибрида маслодаен слънчоглед, като за 13 от тях са представени сертификати, а останалите са вписани в сортовата листа на Р. България със заповед на Министъра на МЗХ. Успоредно с това е съавтор на три самоопрашени линии слънчоглед признати за оригинални със заповед на Министъра на МЗХ. Съавтор е в патент с рег. №99104 от 1999 г. за „Биохербицид за борба със синята китка и метод за получаването му”.

Научноизследователска дейност

Научни направления и приноси.

Цялостната научна и публикационна дейност на доц. д-р Валентина Енчева е свързана с проучване на редица теоретични и научно-приложни аспекти в областта на фитопатологията при слънчогледа, с които са свързани представените за рецензиране научни трудове. Приносите от тези изследвания могат да се групират в следните направления:

Приноси с научен характер:

1. *Издирване на генетична плазма с устойчивост към една или няколко ключови за страната болести при слънчогледа*

- Установена е реакцията на образци едногодишни диплоидни и многогодишни с различна плоидност видове от род *Helianthus* към причинителите на ключови за страната болести – мана, склеротинийно увяхване, сиви, черни и кафяви петна, както и паразита синя китка (3, 17, 22, 25, 27, 32, 40, 43, 44, 45, 46, 47, 50); Натрупаната информация дава възможност за установяване източници на устойчивост към тези патогени и включването им в селекционната програма при слънчогледа
- Проучена е реакцията F₁-F₆ генерации от междувидови кръстоски към *Plasmopara helianthi* (раси -1, 2, 3 и 4), *Orobanche cumana* (популация от установените в страната раси) и *Phomopsis helianthi*. Получените

резултати доказват възможността за прехвърляне на гени за устойчивост към една или няколко болести от дивите в културните видове (5);

- Установена е устойчивостта на самоопрашени линии и хибридни комбинация слънчоглед към група патогени и паразита синя китка (9, 29, 35). Успоредно с това е проучена реакцията на хибридни комбинации включващи родителски компоненти, получени чрез третиране с ултразвук и гама радиация към причинителите на мана, сиви, черни и кафяви петна и синя китка (12, 13, 30). Натрупаната информация дава възможност за създаване на нова генетична плазма с комплексна устойчивост към ключови за страната болести и паразити по слънчогледа;
- Проучена е устойчивостта на български и чуждестранни хибриди (4, 26, 28, 36, 37, 39, 49), както и на линии и хибриди резултат от комбиниране на класически и биотехнологични методи (10, 16, 18, 33, 38, 41, 42) към ключови за страната болести и паразита синя китка при слънчогледа.
- Проучена е устойчивостта на междувидови и междуродови хибриди към *Sclerotinia sclerotiorum*. Установени са селекционни материали притежаващи физиологична устойчивост към стъблената форма на болестта (21);
- Разработена е методика за изкуствено инокулиране на селекционните материали с *Phomopsis helianthi*. Установена е положителна корелация в реакцията на проучваните генотипове при прилагане на метода и заразяването им по естествен път (7);
- Направен е обзор на постиженията в селекцията на устойчивост към болести и паразита синя китка при слънчогледа в страната (48).

2. Етиологични и епидемиологични изследвания върху болестите по слънчогледа в България

- За първи път в страната е описан карантинния патоген *Albugo tragopognis*. Описани са средства за борба с патогена (2);
- Проведени са проучвания и е направено фитопатологично описание на сухото гниене по слънчогледа с причинител *Rhizopus* sp. Доказано е, че развитието на болестта се влияе както от климатичните условия, така и от фазата на развитие на гостоприемника (15);
- Описани са разпространението, симптомологията и цикъла на развитие на гъбния патоген *Sclerocium bataticola* (34). Проведените изследвания доказват повсеместното разпространение на болестта у нас;
- Проучена е ролята на генотипа и на някои агротехнически мероприятия като основна обработка, срок и гъстота на сеитба, норма на торене и предсеитбено третиране на семената върху развитието на *Phomopsis helianthi* (6,14). Получените резултати показват, че дълбоката оран снижава нападението от патогена, докато повишеното азотно торене и увеличената гъстота на посева увеличава степента на нападение при някои хибриди;
- Направена е патогенна характеристика на осем репрезентативни за страната изолата от *Phomopsis helianthi* (8). На основа реакцията на девет хибрида слънчоглед изолатите са групирани в два основни класа, като единият е изграден само от един изолат, притежаващ висока степен на

агресивност. Натрупаната информация дава възможност за използване на изолати с различна агресивност като биологични маркери в селекционния процес.

Приноси с приложен характер:

- Разработен е метод за производство на биохербицид за борба с *Orobancha cirtana* (1). Методът дава възможност за производство на препарат, чиято оптимална доза на прилагане е в границите 0.9 до 1.5 g/10 kg почва;
- Проучена е ефикасността на пет фунгицида за борба със сивите, черните и кафявите петна по слънчогледа в различни фази от развитието на културата (11). Натрупаната информация има важно практическо значение за борба с тези ключови за страната болести;
- Разработени са ръководства за Добри растителнозащитни практики и Интегрирано управление на вредителите при слънчоглед и рапица, даващи възможност за правилното прилагане на принципите и стратегиите на интегрираната борба с вредители при тези култури;
- Създадени са 24 хибрида слънчоглед с комплексна устойчивост към основните за страната болести и паразита синя китка. През последните 15 години хибрид Сан Лука е един от основните хибриди в сортовата структура на страната. Хибридите е широко разпространен в Европа, а през последните години и в Русия и Украйна. Голяма част от хибридите са в процес на признаване в Молдова, Русия и Украйна.

Цитиране на научните трудове

Актуалността на научните изследвания на кандидата се изразява с положителните цитати на неговите публикации разпределени както следва: международни списания с „импакт фактор“ - 17; международни списания - 20; сборници от международни научни форуми – 5; български научни списания – 16; сборници от национални научни форуми – 11; дисертационни трудове в чужбина – 3; монографии – 5. Над 49% от цитатите са свързани с публикации отпечатани след предходната хабилизация. Общият импакт фактор на списанията, в които са отразени цитатите надхвърля 20 което е атестат за актуалността на научните изследвания и публикуваната от кандидата научна информация.

Участие в научни проекти

Доц. д-р Валентина Енчева е участвала в разработване на шест научноизследователски проекта. Четири от разработваните проекти са към ССА, един към Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“ и един финансиран по Програмата за трансгранично сътрудничество Румъния – България, 2007-2013 г.

Ръководство на докторанти

Кандидатът е ръководител на един успешно защитил докторант.

Критични бележки и препоръки

В представената научна и научно-приложна продукция на доц. д-р Валентина Георгиева Енчева не са наблюдават съществени пропуски, както по отношение методиката на залагане и извеждане на опитите, така и по отношение представяне и

обсъждане на резултатите. Считам за уместно да препоръчам на кандидата да обобщи натрупаната научна информация по отношение на болестите при слънчогледа в монографичен труд с практическа насоченост, който да послужи на земеделските производители като методично указание в борбата с тях.

Заклучение

Представените ми за становище материали за научната и научно-приложна дейност на доц. д-р Валентина Георгиева Енчева напълно отговарят на изискванията залегнали в Закона за развитие на академичния състав в Р. България, Правилника за неговото прилагане и Вътрешния правилника на ССА, за условията и реда за заемането на академичната длъжност „професор“. Оценейки положително научната и научно-приложна дейност на кандидата си позволявам да препоръчам на уважаемите членове на Научния съвет при ДЗИ – Генерал Тошево да присъдят академичната длъжност „професор“ на доц. д-р **Валентина Георгиева Енчева** по професионално направление 6.2 „Растителна защита“, научна специалност „Растителна защита (вкл. Фитопатология)“.

ДЗИ – Генерал Тошево
15.12.2014 г.

Член на жури:

/доц. д-р Иван Киряков/